

| IZVJEŠTAJ O STANJU
| RADIKALIZACIJE U CRNOJ GORI

DRUŠTVO BEZ ŠTITA: **Normalizacija ekstremizma i slabosti institucionalnog odgovora**

Kingdom of the Netherlands

| IZVJEŠTAJ O STANJU
| RADIKALIZACIJE U CRNOJ GORI

DRUŠTVO BEZ ŠTITA: **Normalizacija ekstremizma i** **slabosti institucionalnog odgovora**

Publikacija je izrađena u okviru projekta "Jačanje otpornosti Crne Gore: Borba protiv radikalizacije i dezinformacija" koji podržava ambasada Kraljevine Holandije. Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost Centra za demokratsku tranziciju (CDT) i ne predstavlja nužno stavove ambasade Kraljevine Holandije.

Podgorica, jul 2025.

Uvod	4
II Kapaciteti politika i institucija	5
III Ograničenja prethodne strategije i smjernice za budući strateški okvir	6
IV Stavovi građana: percepcije, strahovi i očekivanja	8
V Ključni faktori radikalizacije u Crnoj Gori	10
1. Etnonacionalizam i politička polarizacija	10
2. Govor mržnje i institucionalna pasivnost	11
3. Dezinformacije i teorije zavjere	11
4. Socijalna ranjivost i osjećaj isključenosti	12
VI Studije slučaja: dezinformacije, zloupotreba narativa i normalizacija ekstremizma	13
1. Tragedija na Cetinju: zloupotreba bola u političke svrhe	13
2. Zloupotreba zločina u svrhu etničke mobilizacije: slučaj Balijagić	14
3. Revizionizam kao instrument identitetske mobilizacije: slučaj rehabilitacije četničkog pokreta	15
4. Govor mržnje pod institucionalnim imunitetom: slučaj Marka Kovačevića	16
5. Rezolucije kao oružje u borbi narativa: od Srebrenice do Jasenovca	17
VII Zaključak	18

UVOD

Crnogorsko društvo danas živi u ambijentu duboke polarizacije i normalizovane netrpeljivosti, gdje govor mržnje, etnonacionalizam i dezinformacije više nijesu izuzetak već obrazac političkog nadmetanja i javne komunikacije. Dok institucije ostaju pasivne, slabe ili zaokupljene sopstvenim preživljavanjem, radikalna retorika prelazi s margina u centar političkog diskursa i postaje legitimno sredstvo borbe za moć.

U tom prostoru, politički akteri i institucije ne nude dosljedan i principijelan odgovor – naprotiv, često koketiraju s ekstremističkim narativima ili kalkulišu sa govorom mržnje radi političke koristi, dok manipulacije istorijom i identitetima urušavaju elementarne principe zajedničkog života i demokratskog poretka.

Problem radikalizacije i ekstremizma u Crnoj Gori ne prepoznaje se kao strateški prioritet. Država i dalje nema strateški, institucionalni okvir za borbu protiv radikalizacije; umjesto sistemskih mjera i dugoročnih politika, problem se tretira improvizacijama i sporadičnim, kratkoročnim reakcijama. U takvom vakuumu, ekstremni narativi ne samo da opstaju, već jačaju, hraneći se tišinom institucija i strahom političkih elita da jasno osude govor mržnje i identitetsko huškanje.

Ovaj izvještaj pokazuje da se korijeni radikalizacija u Crnoj Gori nalaze unutar političkog sistema, u instrumentalizaciji istorijskih trauma, slabostima obrazovanja i zapuštenom javnom prostoru preplavljenom dezinformacijama. Bez ozbiljnog i dosljednog državnog odgovora, borba protiv radikalizacije ostaje na nivou deklarativnih poruka, dok ekstremizam nastavlja da podriva društvene odnose i ugrožava sigurnost i stabilnost zemlje.

Radikalizacija nije tehničko pitanje koje se rješava birokratskim protokolima – to je politički i društveni izazov koji traži hrabru i principijelnu reakciju svih koji vjeruju u demokratiju i otvoreno društvo.

Pred vama je izvještaj koji donosi analizu faktora koji pogoduju radikalizaciji i nasilnom ekstremizmu u Crnoj Gori, mapira institucionalne slabosti i bilježi primjere koji pokazuju kako se ekstremistički narativi šire i normalizuju. Otvoreni smo za komentare, sugestije i zajedničko promišljanje rješenja.

CDT tim

Kapaciteti politika i institucija

Institucionalni odgovor Crne Gore na izazove radikalizacije i nasilnog ekstremizma u proteklom periodu karakteriše kontinuitet formalnog pristupa, uz ozbiljan izostanak suštinske i dosljedne primjene politika. Vlada Crne Gore je u februaru 2020. godine usvojila Strategiju za prevenciju i suzbijanje radikalizacije i nasilnog ekstremizma 2020–2024, zajedno sa Akcionim planom za 2020. godinu¹. Međutim, činjenica da u naredne četiri godine nije usvojen nijedan novi akcioni plan svjedoči o potpunoj zapuštenosti ove oblasti i jasno ukazuje da implementacija Strategije u suštini nikada nije ni započela.

Iako je u ljeto 2024. godine formirana radna grupa za izradu nove Strategije za period 2025–2030, ona do danas nije dala nikakav rezultat. Pritom, iz Akcionog plana za poglavlje 24 proizilazi da se usvajanje nove strategije planira tek za četvrti kvartal 2025. godine², što znači da će cijela godina proteći bez važećeg strateškog okvira.

Jedini dokument koji je formalno na snazi – Zajednički akcioni plan za borbu protiv terorizma za Zapadni Balkan – i dalje nema odgovarajuću institucionalnu težinu u Crnoj Gori. Iako su određene aktivnosti deklarativno prepoznate, njihova konkretna primjena u praksi ostaje ograničena. Ovaj raskorak između preuzetih političkih obaveza i operativne implementacije ukazuje na potrebu za snažnijom posvećenošću i koordiniranim pristupom u borbi protiv radikalizacije i terorizma.

Pitanje kontinuiteta institucija dodatno je opterećeno čestim kadrovskim promjenama. Od 2020. godine, čak četiri različite osobe obavljale su funkciju nacionalnog koordinatora za borbu protiv nasilnog ekstremizma, dok je Nacionalni operativni tim (NOT), tijelo koje bi trebalo da osigura međuresornu koordinaciju, tokom većeg dijela ovog perioda bio faktički nefunkcionalan, zbog čestih političkih promjena i institucionalne nestabilnosti. Posljedice su vidljive na terenu – ranije započete aktivnosti saradnje sa lokalnim samoupravama, kao i osnivanje Tima za pomoć i zaštitu, kao važne preventivne mjere, u međuvremenu su obustavljene ili zamrle.

Uprkos postojanju formalnih dokumenata i međunarodnih obaveza, država nije uspjela da izgradi održive mehanizme prevencije nasilnog ekstremizma. Zbog nedostatka strateških dokumenata, slabih kapaciteta i niskog političkog prioriteta, borba protiv radikalizacije u Crnoj Gori ostaje sporadična i bez jasnog pravca, umjesto da bude sistemski odgovor na kompleksan društveni problem.

¹ Vlada Crne Gore, Strategija suzbijanja nasilnog ekstremizma za period 2020–2024. godina, s Akcionim planom za 2020. godinu, jul 2019.

² Vlada Crne Gore, Akcioni plan za ispunjavanje završnih mjerila u pregovaračkom poglavlju 24 – pravda, sloboda i bezbjednost, april 2025.

Ograničenja prethodne strategije i smjernice za budući strateški okvir

Strategija prevencije i suzbijanja radikalizacije i nasilnog ekstremizma za period 2020–2024. godine predstavljala je pokušaj da se institucionalno odgovori na kompleksne izazove koje ovi fenomeni nose. Međutim, njena suštinska slabost nije bila samo u nedostatku sprovođenja, već u konceptualnoj i funkcionalnoj ograničenosti samog dokumenta.

Prvo, strategija je bila snažno oslonjena na bezbjednosni aparat – fokus je dominantno bio na institucijama represije: policiji, tužilaštvu, sudovima i sistemu zatvorskih sankcija. Preventivna dimenzija, iako formalno prepoznata, ostala je u drugom planu, bez jasnog mehanizma za djelotvornu implementaciju. Strategija se pretežno bavila povratnicima sa stranih ratišta i deradikalizacijom osuđenih lica, zanemarujući pritom sve prisutniji problem unutrašnje radikalizacije – onaj koji nastaje unutar zajednica, a često se ispoljava kroz govor mržnje, identitetski ekstremizam, i normalizaciju nasilne retorike u političkom i javnom prostoru.

Drugi ključni nedostatak ogleda se u izostanku istinski multisektorskog pristupa. Iako su u dokumentu formalno navedeni brojni akteri iz različitih sektora – od obrazovanja, socijalne zaštite i zdravstva do lokalnih samouprava i civilnog društva – njihova uloga u praksi je ostala marginalna, često reducirana na projektne inicijative koje se oslanjaju isključivo na donatorska sredstva. Veliki broj aktivnosti bio je „pozajmljen“ iz drugih strateških dokumenata, bez konkretnih, prilagođenih rješenja.

Treće, institucionalni kapaciteti za sprovođenje strategije nijesu bili održivi. Nacionalni operativni tim (NOT), kao glavno koordinaciono tijelo, bio je većinu vremena nefunkcionalan zbog političke nestabilnosti i čestih promjena koordinatora. Time je izostala ključna međuresorna koordinacija i strateška usmjerenost sistema.

U izradi nove strategije postoji prilika da se uspostavi konceptualno zreliji i funkcionalno djelotvorniji okvir. Dobar model u tom smislu nudi holandska Nacionalna strategija za borbu protiv ekstremizma (2024–2029)³, koja se temelji na tri međusobno povezane komponente: promovisanje otpornog i otvorenog društva, zaštita demokratskog poretka i suzbijanje manifestacija ekstremizma. Ovakva struktura omogućava jasnu diferencijaciju između univerzalnih preventivnih mjera, mjera zaštite od narušavanja vladavine prava, i onih koje su usmjerene na direktno suzbijanje nasilnih i nenasilnih ekstremističkih pojava.

³ Government of the Netherlands, Promote, Protect, Combat: National Extremism Strategy for 2024–2029

Ovakav model jasno prepoznaje da se borba protiv ekstremizma ne smije svesti samo na borbu protiv nasilja – već i protiv normalizacije ekstremističkih ideja, protiv širenja mržnje, dehumanizacije, delegitimizacije institucija i javnog prostora. Poseban akcenat stavlja se na digitalnu otpornost – razvijanje kapaciteta društva da prepozna, razumije i odgovori na ekstremističke i manipulativne narative u online prostoru, što u domaćem kontekstu još uvijek nije sistemski razvijeno.

Nova strategija bi stoga trebalo da da prioritet prevenciji, a ne isključivo reakciji na već razvijene oblike ekstremizma. Ključno je da razvija društvenu otpornost kroz obrazovni sistem, javne medije, lokalne zajednice i mehanizme uključivanja mladih, kako bi se dugoročno smanjili izvori radikalizacije. Umjesto da se aktivnosti i dalje oslanjaju pretežno na projekte civilnog društva, neophodno je da institucije preuzmu aktivnu ulogu – ne kao formalni potpisnici strateških dokumenata, već kao stvarni nosioci promjene. To podrazumijeva i obezbjeđivanje održivog finansiranja iz državnog budžeta za ključne mjere, kako bi se prekinuo dugogodišnji oslonac na donatorska sredstva. Takođe, nova strategija mora imati jasno definisanu normativnu osnovu i indikatore učinka, kako bi se njena primjena mogla sistematski pratiti i evaluirati, a postignuti rezultati objektivno mjeriti.

S obzirom na aktuelni društveni kontekst u Crnoj Gori – izražene podjele, raširen govor mržnje i pad povjerenja u institucije – nova strategija mora ponuditi više od administrativnog okvira. Ona mora biti dokument koji ne samo da prepoznaje izazove, već predviđa konkretne, održive i kontekstualno osjetljive odgovore na njih.

IV

Stavovi građana: percepcije, strahovi i očekivanja

Rezultati istraživanja javnog mnjenja koje je za CDT sproveo Institut Damar u novembru 2024. godine pružaju slojevit, ali zabrinjavajuću sliku o društvenoj klimi u Crnoj Gori kada je riječ o etničkim odnosima, institucionalnom povjerenju i potencijalu za radikalizaciju.

Govor mržnje je percipiran kao raširen problem u Crnoj Gori, a većina etničkih zajednica se osjeća njegovim žrtvama. Najveći stepen izloženosti percipiraju građani srpske nacionalnosti, od kojih 35% smatra da je njihova zajednica često meta govora mržnje. Sličan osjećaj dijeli i 23,9% Bošnjaka, 23,2% Muslimana, 16,7% Albanaca i 15,6% Crnogoraca.

Kao glavni kanali širenja ovakvih sadržaja identifikovane su društvene mreže (37%) i internet portali (32%). Građani, međutim, ne vide institucije kao efikasan odgovor na ovaj problem – gotovo polovina ispitanika (48,3%) smatra da je rad policije neefikasan, dok više od 60% izražava sumnju u djelotvornost tužilaštva. Samo 12% građana vjeruje da su postojeće kazne za govor mržnje dovoljno stroge, što dodatno učvršćuje percepciju nekažnjivosti i institucionalne pasivnosti.

Način na koji građani percipiraju djelovanje ključnih institucija – policije, tužilaštva i sudova – dodatno ukazuje na problem nedostatka povjerenja. Čak 15,8% ispitanika smatra da ove institucije svojim djelovanjem direktno doprinose izazivanju ili tolerisanju vjerske i etničke mržnje, dok 36,8% vjeruje da tome doprinose djelimično. Samo 23,5% građana smatra da institucije ne doprinose ovim pojavama, dok gotovo četvrtina (23,9%) nema formiran stav. Ovakva raspodjela odgovora ukazuje na ozbiljan deficit povjerenja i osjećaj nesigurnosti koji se javlja kada institucije ne djeluju kao pouzdani branioci jednakosti i društvene kohezije.

Etničke podjele se percipiraju kao sve dublje – 42,7% građana smatra da su one pogoršane u posljednje četiri godine. Među Crnogorcima, Bošnjacima i Albancima taj procenat premašuje 50%, dok skoro 70% ispitanika koji se izjašnjavaju kao Srbi smatra da podjele nijesu produbljene. Ovaj raskorak u percepciji dodatno potvrđuje koliko različite društvene grupe doživljavaju stvarnost iz paralelnih perspektiva, što otežava kreiranje zajedničkog narativa i zajedničke politike.

Građani Crne Gore jasno identifikuju domaće političke aktere kao ključne izvore etničkih podjela. Prema rezultatima istraživanja, 42,9% ispitanika smatra da političke partije najviše doprinose produbljivanju etničkih tenzija, dok 17,5% ukazuje na medije, a 16,1% na Vladu. Znatno manji broj ispitanika odgovornost vidi u djelovanju vjerskih zajednica (8,4%) i obrazovnog sistema (4,4%). Ovi nalazi potvrđuju da građani problem etničke polarizacije prvenstveno vide kao rezultat unutrašnjih političkih procesa, a ne spoljnog uticaja. Umjesto da doprinosi društvenoj integraciji, politička dinamika se često oslanja na identitetske podjele, čime se dodatno narušava društvena kohezija i otvara prostor za radikalizaciju.

Zabrinjavajući su i podaci koji se odnose na duboko ukorijenjenu identitetsku zatvorenost: 34,4% građana vjeruje da je lojalnost sopstvenoj etničkoj grupi važnija od lojalnosti državi, dok se 43,2% izjašnjava da se osjeća prijatnije u društvu pripadnika svoje etničke grupe, a 41,7% među pripadnicima iste vjere. Ovakav stepen međugrupne distance ukazuje na ozbiljne slabosti u izgradnji zajedničkog, inkluzivnog društvenog prostora.

Percepcija ugroženosti dodatno varira među grupama: 50% anketiranih Albanaca navodi da se osjećaju ugroženim zbog svoje etničke pripadnosti, 45% Muslimana zbog vjere, a 67% Hrvata zbog političkog opredjeljenja. Žene češće od muškaraca ističu da su ugrožene zbog pola (14% naspram 5%), što ukazuje i na prisutnost rodno zasnovane diskriminacije kao segmenta šire društvene nesigurnosti.

Građani jasno artikuliraju koje bi mjere mogle doprinijeti smanjenju etničkih tenzija. Na prvom mjestu su kazne za govor mržnje i nasilje (26,6%), zatim dijalog među zajednicama (17,8%), promocija multikulturalizma u medijima (15%) i reforma obrazovanja (13,9%). Važno je primijetiti da tek 9,9% ispitanika vjeruje da bi snažniji angažman nevladinih organizacija bio efikasan odgovor. Ovi nalazi ne osporavaju značaj civilnog društva, čija je uloga u ovom procesu izuzetno važna, već jasno pokazuju da bez funkcionalnih i posvećenih institucija nema održivih rješenja. Prevencija radikalizacije ne može se prebaciti van sistema – to nije zadatak koji se može prepustiti drugima, već mora biti sastavni dio djelovanja države, kroz obrazovanje, pravosuđe, bezbjednosni sektor i javne politike.

Istraživanje javnog mnjenja koje je Institut Damar sproveo za CDT u maju 2025. godine potvrđuje duboku političku podijeljenost i izraženo društveno nezadovoljstvo u Crnoj Gori.

Podaci pokazuju da gotovo polovina ispitanika (45,4%) smatra da je opšte društveno stanje u zemlji nezadovoljavajuće, dok samo 22,2% izražava zadovoljstvo. Više od polovine (53,7%) smatra da je Crna Gora „duboko podijeljena zemlja“, dok je 20,9% onih koji ne dijele to mišljenje. Posebno je zabrinjavajuće što svaki peti građanin vjeruje da Crnoj Gori prijeti nestanak, iako više od polovine (52%) takav stav odbacuje.

Više od trećine građana (36,3%) slaže se sa izjavama snažno polarizujućeg karaktera, što ukazuje na ukorijenjene podjele i osjetljivost na narative koji potenciraju sukob i isključivost.

Istraživanje pokazuje da 45,7% ispitanika smatra da se protiv trenutne društveno-političke situacije treba boriti „svim sredstvima“, što implicira prihvatanje širokog spektra potencijalno i nedemokratskih metoda djelovanja.

Nivo otpornosti građana na dezinformacije ostaje izuzetno nizak – samo 13,9% ispitanika prepoznalo je netačne informacije u testu. Eksperimentalni dio istraživanja, u kojem su političke izjave namjerno pogrešno pripisivane akterima iz suprotnih tabora, pokazao je da građani poruke vrednuju prvenstveno na osnovu političkog ili etnonacionalnog identiteta govornika, a ne na osnovu sadržaja poruke. To ukazuje na duboku polarizaciju koja utiče čak i na osnovno rasuđivanje o tačnosti informacije i stvara prostor za manipulacije u javnom diskursu.

Iako ovi nalazi ne govore nužno o prisustvu političkog ekstremizma, oni potvrđuju stanje ranjivosti javnosti na populističku retoriku i polarizujuće narative – okolnosti koje, u kriznim momentima, mogu biti instrumentalizovane za širenje ekstremističkih ideja.

Ako se zanemare lokalni okidači radikalizacije – govor mržnje, osjećaj isključenosti, identitetske frustracije – rizikujemo da izgubimo borbu tamo gdje je najvažnija: u vlastitim zajednicama. I što je možda najopasnije – normalizacija podjela, tišina oko govora mržnje i nedostatak empatije među građanima stvaraju iluziju mira u društvu koje zapravo ključa ispod površine.

V Ključni faktori radikalizacije u Crnoj Gori

Radikalizacija u Crnoj Gori ne nastaje u vakuumu, već je produkt kompleksne mreže političkih, društvenih i institucionalnih okolnosti koje godinama oblikuju javni diskurs i identitetske odnose. Iako je broj stvarnih nasilnih incidenata ograničen, ambijent u kojem se radikalne ideje legitimišu i šire – naročito kroz etnonacionalističke narative, govor mržnje i dezinformacije – predstavlja alarm za cjelokupno društvo. Radikalizacija se više ne odvija isključivo na marginama, već se sve češće normalizuje kroz institucije, političke govore i dominantne medijske narative.

1. ETNONACIONALIZAM I POLITIČKA POLARIZACIJA

Jedan od najsnažnijih podsticaja radikalizaciji u Crnoj Gori jeste produbljena etnonacionalna i politička polarizacija, koja ne samo da oblikuje politički pejzaž, već i utiče na svakodnevni društveni život. Dominantna društvena podjela između crnogorskog i srpskog identiteta dodatno se produbljuje kroz učestalu instrumentalizaciju istorijskih sporova od strane političkih i vjerskih aktera, koji ih koriste za mobilizaciju podrške i isključivanje suprotstavljenih narativa. U tom kontekstu, politička scena je preoblikovana u binarni sistem “patriota” i “izdajnika”, gdje kompromis postaje sumnjiv, a konsenzus slabost.

Ovakvo okruženje pogoduje radikalizaciji, jer podstiče razmišljanje “mi protiv njih”, stvara društvenu atomizaciju i otežava racionalan politički dijalog. Ekstremističke poruke se sve češće normalizuju kroz institucije, vjerske obrede i medije, čime se briše granica između legitimne ideološke razlike i otvorenog huškanja. Veličanje ratnih zločinaca, osporavanje zločina i relativizacija istorijskih trauma doprinose normalizaciji ekstremizma i otvaraju prostor za nasilnu retoriku i postupke.

Ovakva sinteza političkog ekstremizma i etnonacionalističke agende čini crnogorski slučaj posebno rizičnim: jer se ne radi o ideološkoj margini, već o narativima koji dolaze iz centra političkog života. U takvom ambijentu, svaki pokušaj izgradnje zajedničkog identiteta, zasnovanog na demokratskim i građanskim vrijednostima, nailazi na otpor i sumnjičenje – čime se dodatno sužava prostor za prevenciju nasilnog ekstremizma.

2. GOVOR MRŽNJE I INSTITUCIONALNA PASIVNOST

U Crnoj Gori je govor mržnje postao ne samo česta pojava, već i društveno prihvatljiv obrazac ponašanja u javnoj sferi. Širi se putem političkih govora, medijskih sadržaja, društvenih mreža i vjerskih aktivnosti – često bez ikakvih posljedica za počinioca. Posebno zabrinjava činjenica da se takav govor normalizuje kroz institucije: da ga proizvode ili prećutno tolerišu izabrani zvaničnici, funkcioneri i nosioci javnih funkcija.

Posljednjih godina primjećeni su prvi institucionalni pomaci ka rješavanju problema. Tužilaštvo je 2025. godine izradilo opšte obavezujuće uputstvo za postupanje u slučajevima govora mržnje⁴, zasnovano na međunarodnim standardima. Paralelno, Ministarstvo pravde najavilo je i uvođenje novog krivičnog djela – teškog govora mržnje⁵ – s ciljem da se ojača zakonski okvir i prekine istorija nekažnjivosti.

Međutim, praksa još uvijek kasni: i pored propisa, govor mržnje i radikalna retorika često se kvalifikuju kao prekršaji, a ne krivična djela. Tužilaštvo i sudovi često ne prepoznaju ili ignorišu širi društveni kontekst iz kojeg govor mržnje proizlazi, pa time propuštaju priliku da jasno poruče da je ovakvo ponašanje neprihvatljivo. Čak i kada su donošene presude, one su često bile oslobađajuće ili su sadržale simbolične kazne koje ne šalju odvraćajuću poruku.

Ovakva pasivnost institucija ne znači samo izostanak sankcije – ona stvara ambijent nekažnjivosti, koji ohrabruje dalju proizvodnju mržnje. U društvu u kojem se čak i najdrastičniji primjeri govora mržnje – uključujući pozive na nasilje, dehumanizaciju cijelih zajednica i otvorenu prijetnju – ignorišu ili umanjuju, teško je govoriti o ozbiljnoj borbi protiv radikalizacije. Naprotiv, sistem tako pokazuje da tolerancija prema mržnji može biti isplativa, posebno ako dolazi iz politički moćnih ili ideološki "prihvatljivih" izvora.

3. DEZINFORMACIJE I TEORIJE ZAVJERE

U Crnoj Gori, dezinformacije ne samo da narušavaju razumijevanje važnih društvenih i političkih pitanja, već direktno doprinose procesu radikalizacije – šireći strah, nepovjerenje i podjele koje ekstremističke ideologije koriste za regrutaciju i širenje uticaja. Kroz mrežu portala, društvenih mreža i politički instrumentalizovanih medija, šire se narativi koji podstiču strah, nepovjerenje i netrpeljivost. Ove informacije često su senzacionalističke, lišene činjenične provjere, i ciljano plasirane kako bi podijelile društvo po etničkim, ideološkim ili religijskim linijama.

Istraživanja javnog mnjenja pokazuju da veliki procenat građana vjeruje u teorije zavjere – uključujući stavove da su globalne elite orkestrirale pandemiju, izmislile klimatske promjene, da je cilj „smanjenje broja stanovnika“ ili da zapadni centri moći kontrolišu medije i politiku u Crnoj Gori. Ovakvi narativi često dolaze u paketu sa demonizacijom pojedinih grupa (npr. LGBT osoba, političkih neistomišljenika, Zapada ili konkretnih etničkih zajednica), čime se stvara prostor za razvoj ekstremističkih stavova i opravdavanje nasilja kao "odbrane od prijetnje".⁶

⁴ Vrhovno državno tužilaštvo, Uputstvo za postupanje državnih tužilaštava u predmetima formiranim kod krivičnih djela učinjenih iz mržnje (zločin iz mržnje), kao i u slučajevima govora mržnje, 9.5.2025.

⁵ Božović: Teški govor mržnje uvešćemo kao novo krivično djelo", Portal Analitika, 13.5.2025.

⁶ Posljedice ignorisanja problema: Građani masovno vjeruju u propagandu i lažne narative, Centar za demokratsku tranziciju, 25.3.2025.

Dezinformacije se naročito intenziviraju u periodima političkih i društvenih tenzija, kada javnost postaje podložnija manipulacijama koje se oslanjaju na identitetske strahove i podjele. U takvim trenucima, digitalni prostor postaje preplavljen fabrikovanim narativima koji targetiraju određene grupe, iskrivljuju istorijske činjenice ili delegitimizuju institucije. Ovakve manipulacije ne samo da utiču na emocije i percepcije građana, već dugoročno stvaraju društvenu polarizaciju i povećavaju osjetljivost zajednica na ekstremističke ideje.

U odsustvu sistemske strategije informacione pismenosti, institucionalnog odgovora na dezinformacije, kao i odgovornosti medija, ovakvi sadržaji imaju dugotrajan destabilizujući efekat i predstavljaju ozbiljan izazov za prevenciju radikalizacije.

4. SOCIJALNA RANJIVOST I OSJEĆAJ ISKLJUČENOSTI

Ekonomska nesigurnost i osjećaj društvene marginalizacije među mladima predstavljaju značajne faktore ranjivosti u procesu radikalizacije. Posljednji dostupni podaci Zavoda za zapošljavanje Crne Gore iz 2022. godine pokazuju da je stopa nezaposlenosti među mladima uzrasta 15–24 godine dostigla 40,3%, dok je nezaposlenost među mladima od 15 do 29 godina iznosila 32,5%. Eurostat za 2023. procjenjuje da čak 26,8% mladih u Crnoj Gori živi u riziku od siromaštva⁷. Ove brojke dodatno su potkrijepljene istraživanjima koja ukazuju da je među mladima raširen osjećaj da su njihovi interesi zanemareni, da njihov glas nema političku težinu, te da su političke institucije – uključujući partije, Vladu i Skupštinu – najmanje vrijedne povjerenja⁸.

Ove brojke ne ukazuju samo na ekonomske poteškoće, već i na dubinsku isključenost mladih iz društvenih i razvojnih procesa. Kod mladih u Crnoj Gori izražen je osjećaj frustracije i besperspektivnosti, koji dodatno produbljuju prepreke pri zapošljavanju, gdje poznanstva i partijska pripadnost igraju ključnu ulogu u dobijanju posla. Ovakvo okruženje, obilježeno slabom vladavinom prava i ograničenim mogućnostima za napredovanje, često rađa osjećaj nepravde i lične nemoći. Istovremeno, mnogi mladi smatraju da njihove potrebe i stavovi nijesu adekvatno zastupljeni u procesima donošenja odluka, što dodatno slabi povjerenje u institucije.

U odsustvu institucionalnih mehanizama koji bi obezbijedili podršku, perspektivu i participaciju, mnogi mladi traže smisao u alternativnim okvirima – nerijetko kroz ideološke, religijske ili identitetske grupe koje djeluju radikalno ili isključivo. Ovo slabi otpornost na ekstremističke poruke koje nude jasnu svrhu i pripadnost – često nauštrb demokratije, otvorenosti i opšteg društvenog napretka.

⁷ Mladi u Crnoj Gori marginalizovani zbog sistemske nebrige donosilaca odluka, Centar za građansko obrazovanje, 11.8.2024.

⁸ Nikola Mirković i dr, Mladi između marginalizacije, radikalizacije i potencijala, Centar za građansko obrazovanje, Podgorica, 2023.

VI

Studije slučaja: dezinformacije, zloupotreba narativa i normalizacija ekstremizma

Crna Gora se u posmatranom periodu suočavala prvenstveno sa društvenim i ideološkim oblicima ekstremizma, dok su konkretni akti nasilja bili sporadični. Ipak, kontinuirani ambijent političke i etničke polarizacije, normalizacija govora mržnje i manipulacija osjetljivim temama – od ratnih zločina do međunarodnih odnosa – ukazuju na rastući potencijal za radikalizaciju. Sljedeći primjeri ilustrativno pokazuju kako se narativi koriste za podsticanje podjela i potkopavanje društvene kohezije.

1. TRAGEDIJA NA CETINJU: ZLOUPOTREBA BOLA U POLITIČKE SVRHE

Jedan od najpotresnijih događaja u Crnoj Gori – masovno ubistvo u januaru 2025. godine na Cetinju – nije ostao pošteđen manipulacije, govora mržnje i zloupotrebe u političke i ideološke svrhe. Umjesto da izazove trenutnu solidarnost i saosjećanje, tragedija je ubrzo iskorišćena za širenje mržnje i dehumanizirajućih narativa usmjerenih protiv svih Cetinjana. U online komentarima i portalima, građani i građanke Cetinja bili su etiketirani kao „bezbožnici“, „izrodi“, „mrzitelji Srba“ – a znalo se govoriti i o „kolektivnoj šizofreniji“ kao opravdanje za nasilne stavove⁹. Takve kvalifikacije predstavljale su ne samo verbalni napad, već i psihološko etiketiranje zajednice kao cjelokupnosti, što je klasičan primjer kolektivnog ponižavanja.

Ovaj oblik simboličkog nasilja – gdje se žrtva pretvara u prijetnju, a šok u povod za razračunavanje – dodatno je pojačan plasiranjem obmanjujućih tvrdnji o navodnim motivima napadača. Prema tim narativima, ubica je djelovao iz etničkih i političkih motiva, pri čemu su insinuacije o njegovim navodnim pozivima na nasilje protiv određene grupe bile neproverene i neutemeljene, ali su brzo postajale viralne. Iako su medijski izvještaji i platforme poput Raskrinkavanja brzo osporili ove netačne tvrdnje¹⁰, one su već imale efekat jačanja etničkih stereotipa i podsticanja straha.

⁹ Aneta Durović, „U borbu protiv govora mržnje nakon tragedije na Cetinju uključilo se Tužilaštvo“, Radio Slobodna Evropa, 15.1.2025.

¹⁰ Darvin Murić, „Alo lažno tvrdio da je ubica sa Cetinja pred masakr „pozivao na ubistvo Srba““, Raskrinkavanje.me, 13.1.2025.

¹¹ Darvin Murić, „Izvještavanje medija o Cetinju: Guranje nacionalističko-političkih agenda preko stradalih građana“, Raskrinkavanje.me, 18.1.2025.

Poseban problem u ovom slučaju bio je izostanak dosljedne institucionalne i političke osude. Reakcije zvaničnika bile su selektivne, često stranački obojene i lišene istinskog poziva na smirivanje tenzija. Umjesto jedinstvene osude govora mržnje, svjedočili smo praksi u kojoj se nasilna retorika osuđuje samo kada dolazi "s druge strane", dok se slični narativi iz vlastitih redova prećutkuju ili čak podstiču. Uprava policije i Tužilaštvo dodatno su doprinijeli ovom ambijentu pasivnošću i zakašnjelim, šturim saopštenjima o "preduzimanju mjera i radnji", bez konkretnih informacija o rezultatima i učincima.¹² U međuvremenu, govor mržnje se nesmetano širio digitalnim prostorom, bez sankcija, bez moderacije i bez institucionalnog otpora. Kada građani i mediji brže i preciznije identifikuju govor mržnje od onih koji su najpozvaniji da ga sankcionišu, to više nije samo problem nadzora – to je simptom dubljeg sistemskog kvara koji ugrožava povjerenje u institucije i normalizuje netrpeljivost kao sastavni dio političke i društvene svakodnevice.

Ovaj slučaj jasno ilustruje kako tragedije – kada se tretiraju kao prilika za političku manipulaciju i produbljivanje etničkih podjela – mogu dovesti do društvene traumatizacije i radikalizacije. Kada se zajednica etiketira kao kolektivno mentalno oboljela, gubi se granica između pojedinačnog akta nasilja i kolektivnog identiteta, što značajno povećava rizik da se simbolička mržnja pretvori u realnu. To pokazuje da Crnoj Gori nije potrebna samo reakcija na izolovane incidente, već i sistemska, institucionalno vođena odgovornost za suzbijanje govora mržnje.

2. ZLOUPOTREBA ZLOČINA U SVRHU ETNIČKE MOBILIZACIJE: SLUČAJ BALIJAGIĆ

Nakon što je u oktobru 2024. godine otkriveno dvostruko ubistvo koje je počinio Alija Balijagić kod Bijelog Polja, predsjednik Srbije Aleksandar Vučić iskoristio je gostovanje u emisiji „Ćirilica“ da događaj smjesti u opasan narativ vjerskog ekstremizma. On je, bez ikakvih dokaza, tvrdio da je Balijagić „ekstremni, radikalni islamista“ i da za to postoje obavještajni podaci iz Crne Gore. Dodatno, Vučić je sugerisao da se ovaj zločin može posmatrati kao "osveta za Šahoviće" – masakr nad Bošnjacima iz 1924. godine. Time je brutalno ubistvo instrumentalizovano kako bi se evocirale istorijske traume i podgrijavae etničke i vjerske tenzije.

Nakon ove izjave, Centar za demokratsku tranziciju (CDT) pozvao je Ministarstvo vanjskih poslova da zatraži objašnjenje od zvaničnog Beograda i inicirao održavanje hitne sjednice Nacionalnog operativnog tima za borbu protiv nasilnog ekstremizma (NOT)¹³. Na toj sjednici, predstavnici Uprave policije i Agencije za nacionalnu bezbjednost jasno su saopštili da ne postoje bilo kakvi podaci koji bi ukazivali na povezanost Balijagića sa vjerskim ekstremizmom. I zvaničnim saopštenjem institucija potvrđeno je da nema bezbjednosnih indikatora koji bi ukazivali na takav motiv¹⁴.

Uprkos tome, lažne tvrdnje imale su materijalne posljedice na terenu. U novembru 2024. godine, mještani sjevera Crne Gore održali su protestni skup na Slijepač mostu. Nijesu tražili samo odgovornost za kasnu reakciju policije, već su i javno deklarirali svoj protest kao glas protiv islamskog fundamentalizma¹⁵. Ovakav ishod pokazuje kako neosnovane, ali visoko profilisane izjave mogu pokrenuti identitetske tenzije koje prerastu u lokalnu netrpeljivost.

¹² Govor mržnje nakon tragedije na Cetinju se ne smije ignorisati, Centar za demokratsku tranziciju, 14.1.2025.

¹³ MVP da zatraži odgovore povodom izjava predsjednika Srbije, NOT da održi sjednicu, Centar za demokratsku tranziciju, 7.11.2025.

¹⁴ B.H, "UP i ANB: Nemamo podatke da je Balijagić sklon radikalnom vjerskom ekstremizmu", Vijesti, 5.11.2024.

¹⁵ Senja Mahinić, "Kako je Vučić iskoristio dvostruko ubistvo Alije Balijagića da ponovo destabilizuje Crnu Goru", Portal Analitika, 19.11.2024.

Povezivanje aktuelnih zločina sa istorijskim tenzijama između zajednica ne samo da produbljuje polarizaciju, već i otvara prostor za normalizaciju identitetske mobilizacije i potencijalnog revanšizma. U takvom kontekstu, precizno i brzo reagovanje domaćih institucija – iako rijetko – postaje ključno sredstvo suzbijanja dezinformacija i sprečavanja eskalacije.

3. REVIZIONIZAM KAO INSTRUMENT IDENTITETSKE MOBILIZACIJE: SLUČAJ REHABILITACIJE ČETNIČKOG POKRETA

Crna Gora se posljednjih godina suočava s učestalim pokušajima istorijskog revizionizma, koji dolaze sa pozicija institucionalnog i vjerskog autoriteta. Takvi narativi, često plasirani kroz liturgijske poruke, crkvene besjede i političke istupe, relativizuju ili otvoreno negiraju zločine počinjene tokom Drugog svjetskog rata i predstavljaju kvislinške pokrete kao oslobodilačke snage. Ovaj fenomen postaje naročito problematičan kada izostane adekvatna institucionalna reakcija, a društveni ambijent počne kažnjavati one koji se usude da mu se suprotstave.

U maju 2025. godine, mitropolit Srpske pravoslavne crkve (SPC) Joanikije Mićović, tokom vjerskog obreda održanog u Bosni i Hercegovini, javno je nazvao Pavla Đurišića – komandanta četničkih formacija koje su bile odgovorne za masovne zločine nad civilnim stanovništvom – “velikim junakom nepobjedivog karaktera”¹⁶. Ovakva izjava nije incidentna – riječ je o javnom iskazu koji eksplicitno afirmiše zločinački pokret i pojedinca čije su kolaboracija i uloga u etničkom nasilju istorijski dokumentovane¹⁷. Uprkos tome, Osnovno državno tužilaštvo odbacilo je krivičnu prijavu nevladinih organizacija koje su zahtijevale ispitivanje ovih navoda, bez davanja obrazloženja o razlozima takve odluke¹⁸.

Sličan diskurs zabilježen je i mjesec dana kasnije, u junu 2025, kada je drugi mitropolit SPC Metodije Ostojić na vjerskom obredu u Crnoj Gori ustvrdio da su “Mihailović i Đurišić bili prvi gerilci protiv fašista” te da su naknadno “lažima zapretane istine o njima”²⁰. Ovakva tvrdnja je ne samo istorijski netačna, već i izuzetno opasna jer pokušava da izmijeni osnovne vrijednosne postavke na kojima počiva savremena Crna Gora – uključujući antifašizam kao temelj njenog identiteta. Nakon ovih izjava, formiran je predmet u Osnovnom državnom tužilaštvu u Bijelom Polju²¹, ali do zaključenja ovog izvještaja nije bilo informacija o bilo kakvim konkretnim pomacima.

Reakcije javnosti – naročito organizacija civilnog društva i medija – bile su oštre, ali reakcija državnih institucija gotovo da nije bilo. Ono što je simptomatično jeste ćutanje većine javnih funkcionera i institucija. Par zabilježenih mlakih osuda nijesu autentične reakcije, već izjave iznuđene upornim medijskim pitanjima. Kreiran je ambijent u kome se svaka kritika crkve doživljava kao atak na „nacionalne interese“, a oni koji se usude da progovore protiv ovakvog istorijskog revizionizma bivaju izloženi javnoj diskreditaciji i atmosferi linča – osjećaju stvarne prijetnje i stigmatizaciju²².

¹⁶ B.H., “Joanikije: Pavle Đurišić bio veliki junak nepobjedivog karaktera”, Vijesti, 4.5.2025.

¹⁷ Dragan Koprivica i Darvin Murić, “Je li Pavle Đurišić “junak nepobjedivog karaktera”?”, Raskrinkavanje.me, 13.5.2025.

¹⁸ Dragan Koprivica i Darvin Murić, “Je li Pavle Đurišić “junak nepobjedivog karaktera”? (II)”, Raskrinkavanje.me, 19.5.2025.

¹⁹ “VDT odbilo prijavu protiv Joanikija za izazivanje rasne, nacionalne i vjerske mržnje”, Dan Portal, 18.6.2025.

²⁰ Arhijerejska liturgija i parastos u manastiru Podmalinsko, Eparhija budimljansko-nikšićka, 8.6.2025.

²¹ Balša Rudović, “Bjelopoljsko Više državno tužilaštvo formiralo predmet povodom Metodijevog veličanja četnika”, Vijesti, 12.6.2025.

²² Darvin Murić, “Smije li se reći da crkva nije u pravu i zašto ne?”, Raskrinkavanje.me, 16.6.2025.

4. GOVOR MRŽNJE POD INSTITUCIONALNIM IMUNITETOM: SLUČAJ MARKA KOVAČEVIĆA

Politička tolerancija prema govoru mržnje i njegovo normalizovanje kroz institucije predstavljaju ozbiljan izazov za demokratsku i pravnu kulturu u Crnoj Gori. Jedan od najupečatljivijih primjera dogodio se u junu prošle godine na Grahovcu, kada je predsjednik Opštine Nikšić, Marko Kovačević, izgovorio: "Ako neko neće da budemo braća, ako neko hoće više da liči na Turke, onda, bogami, u budućnosti prema njima ćemo kao i prema Turcima postupati"²³. Ovom izjavom direktno je podstakao etničku netrpeljivost, koristeći istorijski simbolizam za implicitnu prijetnju građanima Crne Gore koji ne prihvataju ovakvu nacionalnu i ideološku identifikaciju.

Ovo nije prvi put da Kovačević koristi govor mržnje u javnom nastupu²⁴, ali su institucije tolerisale njegove ispade, čime je stvorena praksa da se nacionalističke i prijeteće poruke političara tretiraju kao prihvatljiv politički diskurs. Ranije je direktno negirao genocid u Srebrenici, predmet u kome je Osnovni sud u Nikšiću donio oslobađajuću presudu²⁵.

Zbog izjave sa Grahovca, Više državno tužilaštvo u Podgorici je u septembru 2024. godine tražilo ukidanje imuniteta Kovačeviću²⁶ od Skupštine, ali Administrativni odbor Skupštine Crne Gore nikad nije procesuirao zahtjev. Kovačević je u međuvremenu ponovo izabran za predsjednika opštine Nikšić, pa je u julu podnio ostavku na mjesto poslanika zbog nespojivosti funkcija²⁷. Na ovaj način je institut parlamentarnog imuniteta obesmišljen za dnevno-političke potrebe i sveden na neopravdanu privilegiju, a Skupština je stala u zaštitu govora mržnje²⁸.

Slučaj Marka Kovačevića jasno pokazuje kako političke figure mogu koristiti nacionalističku i huškačku retoriku bez posljedica, oslanjajući se na sistemsko odsustvo kontrole, aktivnu zaštitu i uporno ćutanje institucija. Takva praksa ne samo da podriva vladavinu prava i obesmišljava pravne norme, već direktno doprinosi normalizaciji ekstremističkih narativa u javnom prostoru.

²³ "VIDEO: Kovačević u skandaloznom govoru mržnje prijetio Crnogorcima: Ako nismo braća, završićete kao Turci", CDM, 16.6.2024.

²⁴ Predrag Nikolić, "SLUČAJ MARKA KOVAČEVIĆA: Kontinuitet govora mržnje", Monitor Online, 21.6.2024.

²⁵ B.R, "Tvrdi da Marko Kovačević negiranjem genocida u Srebrenici nije mogao da izazove nacionalnu i vjersku mržnju", Pobjeda, 24.2.2023.

²⁶ Nikola Dragaš, "Više tužilaštvo traži ukidanje imuniteta Kovačeviću zbog postupka u vezi govora na Grahovu", Vijesti, 26.9.2024.

²⁷ Ostavka na mjesto poslanika u Skupštini Crne Gore - Marko Kovačević, 3.7.2025.

²⁸ Govor mržnje pod imunitetom: Parlament ignoriše tužilaštvo, Centar za demokratsku tranziciju, 29.1.2025.

5. REZOLUCIJE KAO ORUŽJE U BORBI NARATIVA: OD SREBRENICE DO JASENOVCA

Usvajanje rezolucije o genocidu u Srebrenici u Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija u maju 2024. godine postalo je povod za snažnu kampanju dezinformacija i političkih manipulacija u Crnoj Gori. Iako je Vlada Crne Gore glasala za ovu rezoluciju, odbila je da bude njen kosponzor, što je već tada ukazalo na pokušaj balansiranja između evropskih obaveza i pritiska domaćih političkih aktera, posebno onih iz redova bivšeg Demokratskog fronta. Umjesto da iskoriste trenutak za jasnu osudu genocida i reafirmaciju vrijednosti tranzicione pravde, vlasti su otvorile prostor za relativizaciju i reinterpretaciju zločina – što je kulminiralo usvajanjem rezolucije o logoru Jasenovac u Skupštini Crne Gore, 28. juna 2024. godine. U naziv rezolucije su naknadnim amandmanima dodati i logori u Mauthausen i Dahau²⁹.

Ova rezolucija, donijeta pod direktnim uticajem političkog pritiska prosrpskih partija, predstavljala je očigledan pokušaj da se međunarodna osuda genocida u Srebrenici dovede u pitanje kroz strategiju „balansa žrtava“, kojom se zločini relativizuju, a istorijska odgovornost razvodnjava. Genocid u Jasenovcu niko u Crnoj Gori ne negira, dok genocid u Srebrenici mnogi osporavaju ili umanjuju. U tom smislu, donošenje rezolucije o Jasenovcu nije bilo izraz pijeteta prema žrtvama, već pokušaj da se umanjí težina i značaj UN rezolucije o Srebrenici, čime se narativ o kolektivnoj srpskoj stigmatizaciji ponovo našao u fokusu političke instrumentalizacije.

Usvajanje rezolucije o Jasenovcu izazvalo je oštru reakciju Hrvatske – lideri DF-a, Andrija Mandić i Milan Knežević, kao i potpredsjednik Vlade Aleksa Bečić proglašeni su personama non grata i zabranjen im je ulazak u Hrvatsku. Ozbiljne diplomatske posljedice ove unutrašnje političke kalkulacije osjećaju se na svakom koraku crnogorskog pristupanja EU, a narušeni odnos sa Hrvatskom, uprkos diplomatskim naporima, ni godinu dana kasnije nije vraćen na nivo na kojem je bio.

Istovremeno, domaći i regionalni akteri iskoristili su prostor dezinformisanja da plasiraju narative o „antisrpskoj rezoluciji“, „kolektivnoj krivici“, pa čak i o tome da se „genocid nikada nije desio“³⁰ – iako presude međunarodnih sudova to jasno potvrđuju. U tom periodu, portali i društvene mreže bili su preplavljeni dezinformacijama. Kako pokazuju analize portala Raskrinkavanje, tvrdnje da se rezolucijom Srbi proglašavaju genocidnim narodom³¹, da su najviši funkcioneri Crne Gore označili Srbe genocidnima³², da je presuda o genocidu donijeta bez dokaza³³ – sve su to bile fabrikovane ili iskrivljene informacije koje su dodatno raspirivale tenzije. Umjesto da pomogne suočavanju s prošlošću, institucionalno tolerisana kampanja dovela je do produbljivanja međunacionalnog nepovjerenja i radikalizacije diskursa.

²⁹ Amandmani na rezoluciju, 00-71/24-3/5, 28.6.2024.

³⁰ Darvin Murić, „Srebrenica: Negiranje i dezinformisanje, odozgo ka dolje“, Raskrinkavanje.me, 26.4.2024.

³¹ Jelena Jovanović, „Rezolucija o Srebrenici neće i ne može Srbe označiti kao genocidan narod“, Raskrinkavanje.me, 23.4.2024.

³² Darvin Murić, „Ofanziva „Borbe“ na Spajića i Milatovića uz ponavljanje manipulacija o „antisrpskoj rezoluciji“, Raskrinkavanje.me, 13.5.2024.

³³ Jelena Jovanović, „Presuda o genocidu u Srebrenici nije donešena bez dokaza“, Raskrinkavanje.me, 25.4.2024.

VII

Zaključak

Radikalizacija u Crnoj Gori ne odvija se na marginama, već izrasta iz dubokih strukturalnih slabosti društva – političke instrumentalizacije identiteta, normalizacije govora mržnje i konstantnog prisustva dezinformacija. Ti fenomeni su integrisani u javni diskurs, podržani ćutanjem ili kalkulisanjima političkih elita, dok institucionalni odgovor ostaje reaktivan, fragmentiran ili simboličan.

Uprkos pojedinačnim naporima, Crna Gora i dalje nema ni strateški okvir, ni sistemsku viziju borbe protiv radikalizacije. Bez jasne politike i koordiniranog djelovanja, institucije reaguju ad hoc, često tek kada dođe do eskalacije. Umjesto toga, neophodno je preusmjeriti fokus sa isključivo bezbjednosnog pristupa na prevenciju u najširem smislu – kroz obrazovanje, lokalne zajednice, odbranu demokratije i vladavine prava, jačanje povjerenja u institucije i sistemsku podršku mladima. Prevencija ne znači samo rano otkrivanje rizika, već podizanje društvene otpornosti – kroz razvijanje kritičkog mišljenja, osjećaja pripadnosti i prostora za konstruktivno neslaganje.

Iako su ekonomski izazovi i socijalna isključenost važni konteksti, u Crnoj Gori su upravo etnonacionalistički narativi, huškačka politika i nekažnjeno širenje mržnje glavni kanali kroz koje se ekstremističke ideje šire i legitimizuju. Bez odlučne i principijelne reakcije institucija, bez jasne političke osude svih oblika ekstremizma, i bez ozbiljnog investiranja u obrazovanje i digitalnu pismenost, prostor za radikalizaciju će se širiti, a polarizacija društva produbljivati.

Izgradnja efikasnog odgovora na radikalizaciju mora biti dugoročna i koordinirana – zasnovana na razumijevanju društvenih uzroka, uključivanju zajednica i međusektorskoj saradnji. To podrazumijeva i redefinisane uloge bezbjednosnog sektora, koji mora djelovati u sprezi sa obrazovnim, socijalnim, kulturnim i medijskim akterima, a ne izolovano. Bez tog pomaka, svaki pokušaj ostaje površan – i nedovoljan da odgovori na prijetnje koje dolaze iznutra, a hrane se ćutanjem, nečinjenjem i tolerisanjem ekstremnih narativa kao legitimnog oblika političke borbe.

Kingdom of the Netherlands